

Rəqs sənətimizin inkişafında Əlibaba Abdullayevin xidməti

Əhsən R hmanlı
tədqiqatçı,
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru,
BXA-nın doktorantı
ahsanrahmanli@mail.ru

(Əvvəli ötən sayımızda)

Haşiyə: “Sovet dövlətinin görkəmli baletmeysteri İqor Moiseyevin “SSRİ xalqları rəqs ansambli” adlı kitabçası və 1959-cu ildə keçirilən mədəniyyət günləri üçün məramnaməsi vardır. Orada “Dünya xalqları” başlığı altında bölmədə Azərbaycanın “Dəsmalı” və “Qazaxı” xalq rəqslərinə də yer verilib. Qeyd olunmalıdır ki, yuxarıda adı göstərilən rəqs ansamblının yaradıcısı, bədii rəhbəri İqor Moiseyev özü olmuşdur.

İ. Moiseyev səfərlərdə olduğu ölkələrdə adı çəkilən rəqslərlə nailiyyətlər və rəğbət qazanmışdır. O, yazdığı “Ömür qədər uzun qastrol səfəri” kitabında “Dəsmalı” Azərbaycan rəqsinin Misir ölkəsinin tamaşaçılarına valeh etdiyini xüsusi vurğulayır.

Əməkdar kollektiv, Dövlət Mahni və Rəqs Ansamblının repertuarında Səid Rüstəmovun “Azərbaycan suitası”, Cahangir Cahangirovun “Vətən”, “Bahar gəlir” suitaları, Hacı Xanməmmədovun “Zəhmət” suitası, Vasif Adı-gözəlovun “Şadlıq” sutası parlaq, uğurlu şəkildə ifa olunmuş və hər yerdə səhnə izi qoymuşdur. Belə suitaların hər biri zənginliklərlə dolu olaraq öz bədii xüsusiyyətləri ilə milli rəqs sənətimizin nümunələrinə çevrilmişdir.

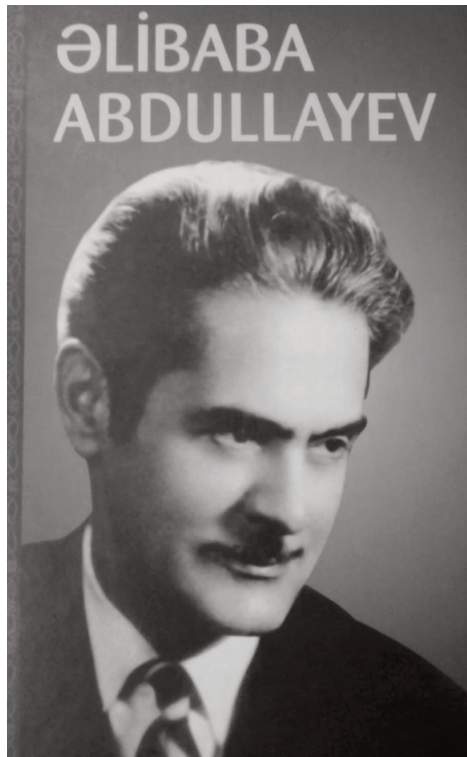
Əlibaba Abdulla oğlu Abdullayev 1915-ci il avqustun 9-da Bakıda dünyaya gəlmişdir. Və nə yaxşı ki, gəlmişdir. Əks təqdirdə Azərbaycan rəqs sənəti zəngin nailiyyətlərə sahib ola bilməzdi. Əlibaba qeyri-adi istedadla malik olub. Uşaqlıq çağlarından rəqs edib, oxuyub, rəsmilər çəkib. 1935-ci ildə ilk peşəkar rəqs ansambli yaradılarkən onu bura İ. Əbilov adına mədəniyyət evinin öz fəaliyyət kollektivindən seçərək götürmüş, həmçinin münisiflər heyətinin yoxlanışından bir daha keçirərək qəbul etmişdilər (3, s.25).

Xalq artisti Əminə Dilbazinin xatirələrindən: “1946-cı il idi. Tərəf-müqabilim Əlibaba Abdullayev və çalğıcılarla Cexoslovakiya da Praqa festivalında olduq. Festivala dünyanın bir sıra ölkələrindən ifaçılar gəlmişdi. Xatırlayıram ki, “Nazelə”məni çox gözəl ifa etdik və maraqla qarşılandı. Açıq deyim ki, indiye qədər belə böyük uğur qazanmamışdıq. İfamız o qədər xoşa gəlmişdi ki, üç dəfə alıqışlarla səhnəyə qayıtdıq... Bizim ifamızda Azərbaycan rəqsləri gül-cicəyə bürünmüşdü (3, 44).

Ə. Abdullayev milli mədəniyyətimizi, mənəvi dəyərlərimizi, adət-ənənələrimizi dərinləndirirdi. O, xalq adət-ənənələrindən, məişətindən götürdüyü rəqs elementlərini realistikasına, ustad məharəti ilə rəqslərimizin səhnə təcəssümünə tətbiq edirdi. Sənətkar rəqs qurarkən təsvirin formasını tapır və yaratdığı əsərin real qatının aydın olmasına çalışırdı. Folklor, rəqs sənətinə olan məhəbbəti

onun qəlbinə salan Uca Tanrı özü idi. Elə bu məhəbbət də onu yaradıcılığa zövq edir, istiqamətləndirirdi. Onun çox güclü, qüdrətli, tükənməz bulaq kimi aşib-daşan istedadı, öz xalqının həyatı ilə bağlı olması, doğma vətənə, millətinə sevgisi, daim görüb-ötürməsi, fikrini yalnız yaradıcılığa yönəltməsi və həmişə çalışması sənətə zənginlik gətirməsi ilə nəticələnmişdir.

Bu danılmaz fəkdir ki, Mahni və Rəqs Ansamblının SSRİ-nin paytaxtı Moskvada və Cin Xalq Respublikasındakı uğurlu çıxışlarında Ə. Abdullayevin quruluş verdiyi rəqslərin bilavasitə xüsusi əhəmiyyəti olmuşdu. Əməkdar artist, hazırda təqaüdcü Aliyə Ramazanovanın fikirlərindən: “Cinə qastrol səfərinə mənə də daxil etmişdilər. Əlibaba Abdullayevin quruluş verdiyi rəqslər bir-birinin ardınca mirvari kimi düzülürdü - “Neftçilər”, “Vətən” suitaları, “Tirmə şal”, “Turacı”, “Nəlbəki”, “Nazlana-nazlana”, “Hind” rəqsi, “Üç gül”, “Nazeləmə”, “Vağzalı-

Mirzəyi”, “Qara tellər”, “Tərəkəmə”, “İnnabı”, “Qazaxı”, “Cənclik”, “Qazaxı”, “Məzəli hadisə”, “Çobanlar”. Bu, xarici ölkəyə mənə ilk səfərim idi və cəmi 16 yaşım vardı. Bunu nəzərə alan ansamblımızın üzvləri, xüsusilə Ə. Abdullayev mənə xüsusi diqqət və qayğı göstərirdi” (5, s.11). Mahni və Rəqs Ansambli CXR-də 1958-ci ilin sonlarında üç ay ərzində bütün konsertlərini uğurla tamamalaraq dekabrda vətənə qayıtmışdı.

Ə. Abdullayev milli rəqs sənətinin səhnə təcəssümünü üçün sanki bir sistem yaratmışdı. Odur ki, rəqs sənətindəki bütün fəaliyyəti boyu öz töhfəsini verdi. Ə. Abdullayevin milli hissələrlə dolu kompozisiyaları, suitaları, kütləvi, duet və məzəli rəqsləri xalqın yaxın və uzaq keçmişini əhatə edir. Burada milli mədəniyyətə sədaqətli xidmət var. Ə. Abdullayev bu gün də rəqs sənəti üçün meyardır. O, hansı numunəni meydana gətirib, xalqa olan məhəbbətdən, vətənə sevgisindən yaradıb. Sevgidən yaranan, yaradılan hər nə varsa, tərəddüdsüz sevinc gətirir və bu, insanların zövq sevincini yaradır, yüzlərin, minlərin sevincinə enerji bəxş edir. Ə. Abdullayevin qurduğu rəqslərdə milli kolorit həmişə üst qatda olub. Onun rəqs sənətinə bədii baxışının daim uğurlu, ecazkar sənət nəticəsi olub. O, rəqs sənətinin estetikasına öz üslubunu da tətbiq edir və bədii çalarları əlavə edirdi.

Sovet dönəmində, mövcud olmuş kommunist rejimində milli qaynaqlara rəsmi qadağa olmasa da, bəzi məsələlər dövlət quruluşu üçün arzulonmaz idi. Nəinki bədii ədəbiyyata, həm də incəsənətin bütün janrlarına diqqət,

senzura öz təsirini göstərirdi. Ə. Abdullayev də bütün yaradıcı adamlarımız kimi bu yolları keçə-keçə irəliləyirdi.

İncəsənətdə mükəmməl bədii-estetik meyarlar var ki, bu rəqs sənətinə də aiddir. Əlibaba müəllim rəqslərdə bunlara əməl edir və yerli-yerində tətbiqinə nail olurdu. O, milli rəqs sənətinin hər nöqtəsində özünü tapmış, hər məqamda yaradıcılıq təxəyyülünü işlədə bilməmişdir. Bu adam öz yaradıcılıq imkanlarını genişləndirmək üçün yeni yollar axtarırdı, təcrübəsini genişləndirirdi, müşahidələrini artırır, əyalətlərə gedərək ağsaqqallarla, ağbirçəklərlə söhbət aparır, onların xatirələrindən bəhrələnir, bir sözlə xalqın həyatını, məişətini, yaratdıqlarını, arzularını, estetikasını öyrənir və bütün bunları öz yaradıcılıq süzgecindən keçirərək səhnəyə, rəqsə gətirirdi. Bütün fəaliyyəti ərzində bu adam xidmət etdiyi ideallara səmimiyyət, sədaqət və fədakarlıq göstərdi. Bu bir faktır ki, Ə. Abdullayevin bədii təxəyyülü çox güclü olub. O, mədəniyyət tariximizə adını yazıb və yüksək status qazanıb. Əlibaba müəllim bir məktəb yaradıb. Bu məktəb milli rəqs sənətinin öyilməz, yıxılmaz, möhkəm sütunudur. Və nə yaxşı ki, möhkəm bünövrəli həmin məktəb bu gün də yaşamaqdadır.

Əlibaba müəllim xalq rəqslərimizin yalnız quruluşçusu, təbliğatçısı deyildi, həm də qoruyucusu idi. O, əyalətlərimizi gəzib-dolaşır, müdrik insanlarla, ağsaqqal, ağbirçəklərlə görüşüb, milli-mənəvi dəyərlərimizin ayrılmaz sahəsi olan folklorumuzu, qədim rəslərimizi öyrənir, onları öz təxəyyülündən, yaradıcılıq süzgecindən keçirərək səhnəyə gətirirdi. Onun fikirlərindən: “Ağsaqlı ata-babalarımızın, nənə-analarımızın sənətkarlıqla ifa etdikləri rəqslərdən həmişə zövq almışam. Naxçıvanın “Yallı”sı təcəməni deyil, dünyanın çox ölkələrini heyran edib. Bu rəqs 1938-ci ildə Moskvada dekadasında böyük marağa səbəb olub və şöhrət qazanıb. Lənkəran, Masallı və Astaranın geniş yayılmış “Ay lolo”, “Aman nənə”, “A yordu-yordu” kimi,

Xoşbəxt Məmmədova, şərqiyyə
İsgəndərova və Nailə Mahmudova.
“Üç gül” rəqsi

mahnılarla oxunan rəqsləri var. Bu hərəkətli, coşqun, tərəvətli, populyar rəqslər yaşlı nəsilin yaxşı yadındadır. Mən bir çox cəngavərlik və qəhrəmanlıq rəqslərinə quruluş vermək üçün dəfələrlə Şəkiyə getmiş və xalq istedadlarından bəzi şeyləri öyrənmişəm. Bildirirəm ki, Şəkinin “Zorxana”sı heç bir xalqda yoxdur. Bu əsl qəhrəmanlıq və idman rəqsidir. Bu yaxınlarda bir konsertdə “Zorxana”ya tamaşa etdim. Əsəbiləşdim. Bu qəhrəmanlıq rəqsini cılız uşaqlar ifa edirdi. Qara zurnanı akkordeon əvəz etmişdi. Belə hal xalq rəqsini hörmətsiz etmək, öldürmək deməkdir. Bunun günahı əlaqədar təşkilatların məsuliyyətsizliyi, laqeydliyi və milli rəqslərimizə soyuq münasibət bəsləməsindədir” (4, s.14).

Düşünür və inanırıq ki, Ə. Abdullayev sənəti doğrudan da həmişəyaşarlıq qazanıb. O, səhnə sənətimizdə rəqs sənətini qüvvələndirib. Nə ilə? İlk əvvəllər öz ifası, daha sonra quruluş verdiyi rəqslər, suitalar və kompozisiyalarla. Və bütün bunlarda daxili qat, hissələrin tərənnümü, obrazların düzgün verilməsi və mənə əsas götürülməsi. O, quruluşlarında ifaçılarla, yetirmələri ilə işlərkən həmişə yüksək meyarları üstün tutub və rəqs sənətini zənginləşdirib, gözəlləşdirib, möhtəşəmlik tətbiq edib. Əlibaba müəllim güclü bədii sənət, yaradıcılıq təxəyyülü ilə səhnədə həmişə əsl rəqs sənəti sərgiləyirdi. Bu yaradıcı sənətkar daim sənətin gerçəkliyini, gücünü, estetikasını ifadə edirdi. Onun quruluşlarında yalnız mənə, məzmun deyil, həm də riyazi dəqiqlik, simmetriya öz həllini tapırdı. Ə. Abdullayevin yaradıcılığının daim təkamülü və həmişə də gözəl duyumu olub. İnsanda istedad, yaradıcılıq təxəyyülü nə boyda olarmış? Əslində o, qurduğu süjetli, dramaturji biçimli, həmçinin məzəli rəqsləri ilə güclü, təcrübəli rejissorla çevrilmişdi. O, bütün yaradıcılığı boyunca öz işini kollektiv şüura uyğun sənət estetikası üzərində qurmağa cəhd etmiş və ona bacarıqla nail olmuşdur. Ə. Abdullayev özünü də, gördüyü işləri də duyur, dərk edirdi. Onu milli rəqs sənətinin atası, babası sayanlar da var. Əlibaba müəllimin yetirmələri çoxdur. O, əsl sənət adamları yetişdirib. Bu sənətkarların hər birinin ifası, ifaçılıq fəaliyyəti adamı heyrləndirir. Onların hər birinin sənətində fərdilik, fərqlilik, bu və ya digər şəkildə üstünlük var. Axı, hər kəsin sənətə öz yanaşması, öz hissiyyəti, öz daxili duyğuları, öz dünyası, obraza yanaşma tərzini, hərənin özünəoxas istedadı, bacarığı, ilhamı, enerjisi var. Zəngin, həmişəyaşar Əlibaba məktəbinin dəyərli yetirmələrinin özlərinin də uğurlu davamçıları var və onlar rəqs sənətimizi yaşatmaqdadırlar. Deməli, rəqs sənətimiz etibarlı əllərdə, yaşamaqda və uğurla irəliləməkdədir.

Əlikram Aslanov, Əhmədağa
Məmmədov və Nadir Məmmədov.
“Qaytağı” rəqsi

Ədəbiyyat:

1. Əməkdar kollektiv Azərbaycan Dövlət Mahni və Rəqs Ansambli (rus dilində). Tərtibçilər: S. Hacıbəyov, T. Quliyev. B.; «Krasny vostok», 1959, 40 s.
2. E. Abdullayeva. “Əlibaba Abdullayev”. B.; Nurlar, 2015, 264 s.
3. Rəqqasə Əminə Dilbazi. Albom-monografiya. B.; 2009, 70 s.
4. Şərq qəzeti. Bir məqalənin tarixi. Xalq rəqslərini qorumaq hamımızın borcudur. 05.02.2010, s.14
5. Fəridə Ləman (tərtibçi). Rəqsin mələyi. B.; Qanun, 2005, 117 s.
6. Pravda qəzeti. M.; 11 dekabr, 1957
7. Sovetskaya kultura. M.; 2 iyun 1959
8. Azərbaycan gəncləri. B.; 05 fevral 1974.